

УДК 373.167.1

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНИХ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У КОНТЕКСТІ КОРПУСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Колкунова В. В.

У статті обґрунтовано методичні засади використання лінгвістичного корпусу для формування іншомовних лексичних навичок студентів-філологів. Ключові слова: корпусна лінгвістика, лінгвістичний корпус, лексична навичка, колокаційна компетентність.

В статье представлены методические основания использования лингвистического корпуса для формирования иноязычных лексических навыков студентов-филологов.

Ключевые слова: корпусная лингвистика, лингвистический корпус, лексический навык, колокационная компетентность.

The article presents a didactic explanation of language corpus use to develop students' lexical skills in a foreign language.

Key words: corpus linguistics, a language corpus, lexical skill, collocational competence.

Корпусна лінгвістика як розділ комп'ютерної лінгвістики, яка розробляє загальні принципи побудови та використання лінгвістичних (текстових, мовних) корпусів з використанням комп'ютерних технологій, відкриває нові можливості для вдосконалення системи навчання іноземних мов у вищому навчальному закладі. Використання лінгводидактичного потенціалу текстового корпусу для формування іншомовних лексичних навичок студентів-філологів є актуальним питанням вітчизняної методики навчання іноземних мов у вищому навчальному закладі, що пояснюється необхідністю вирішення протиріччя між наявністю значної кількості мовних корпусів і недостатнім рівнем дослідження способів їх використання для вирішення конкретних методичних завдань. Лінгвістичний корпус є потужним дидактичним інструментом, про що свідчить значна кількість праць зарубіжної корпусної лінгвістики й лінгводидактики (О. Горіна [2], Дж. Ліч [10], О. Нагель [6], А. О'Кіфі [13], Дж. Сінклер [9], П. Сисоєв [7]). Серед вітчизняних досліджень із цієї галузі необхідно відзначити праці О. Демської [3], Г. Дідук-Ступ'як [4], В. Жуковської [5].

Метою статті є обґрунтування методичних засад використання лінгвістичного корпусу для формування іншомовних лексичних навичок студентів-філологів. Реалізація мети статті передбачає вирішення таких завдань, як аналіз лінгводидактичних можливостей текстового корпусу та з'ясування змісту формування іншомовних лексичних навичок студентів-філологів у контексті корпусної лінгвістики.

Проаналізувавши дослідження з використання текстового корпусу як засобу навчання мови та джерела навчального мовного матеріалу, маємо підстави стверджувати, що текстовий корпус дає змогу комплексно реалізувати переваги традиційних методичних підходів до формування іншомовних лексичних навичок студентів, використавши їх у контексті проблемного навчання та навчання на основі даних.

На відміну від поширеного репродуктивного підходу, дидактична сутність якого полягає в пасивному отриманні навчальної інформації, проблемний підхід уможливує активізувати мовленнєву діяльність студентів у процесі формування мовних навичок та розвитку мовленнєвих умінь, оскільки студенти перетворюються на активних дослідників мовних правил і закономірностей. Крім того, такий підхід створює сприятливі умови для стимулювання самоосвіти студентів. Навчання на основі даних (data-driven learning), у свою чергу, доповнює та розширює можливості проблемного навчання, зробивши акцент на джерелі інформації – лінгвістичному корпусі [11]. Крім того, навчання на основі даних

засноване на значному емпіричному підтвердженні того, що студенти можуть набагато ефективніше вивчати мову, коли в процесі навчання заохочується використання моделі “спостерігай – припускай – експериментуй” (observe – hypothesize – experiment model), тобто коли вони мають можливість робити власні висновки щодо значення слів, фраз, граматичних правил на основі автентичного мовного матеріалу [6].

Крім зазначених вище підходів, використання текстового корпусу для навчання іноземної мови, взагалі, та формування лексичних навичок, зокрема, неможливе без урахування корпусного підходу до дослідження мови. Корпусна лінгвістика пропонує власний підхід до виокремлення лексичних одиниць мови, що не може не впливати на вибір одиниць навчання лексики.

Актуальним для корпусної лінгвістики є виокремлення таких одиниць дослідження, як чанки, колокації та колігації. Чанками називають вирази, що складаються з ланцюжків слів, які часто використовуються разом, наприклад: *in my opinion, to cut the long story short, by the way, once upon a time, to read cover to cover*. Під чанками також розуміють заздалегідь сконструйовані заготовки (prefabricated chunks), які зберігаються в пам'яті носіїв мови як готові, економічні й ефективні способи висловлення певної ідеї. Реципієнт при цьому може сприймати такий чанк як спонтанне мовне утворення. Ці комбінації слів можуть бути проаналізовані з точки зору граматики, оскільки їх структура прозора та підпорядкована традиційним правилам [13, с. 99].

О.Горіна запропонувала використовувати поняття “лексичний чанк” і трактувати його як узагальнений термін, який містить усі інші терміни, якими позначаються сполучення слів у методичній літературі: заздалегідь заготовлені фрази, лексичні вирази, трафаретні фрази, кліше, сталі вирази тощо. На її думку, це поняття введено в методику навчання мов доцільно й повністю обґрунтовано, оскільки такі сполучення слів не мають конструюватися за правилами – їх необхідно запам'ятовувати повністю, водночас формуючи необхідні навички подальшого корегування виразу для конкретного контексту (навичка колігаційної правки). Наявність значної кількості таких готових виразів, на її думку, позбавляє студента від безперервного конструювання і неминучих граматичних помилок, оскільки кількість виконуваних операцій скорочується [2, с. 68-70].

Крім поняття чанків, корпусна лінгвістика оперує такими термінами, як колокація та колігація.

Колокація – лексико-фразеологічно обумовлена сполучуваність слів у мовленні як реалізація їх полісемії [1, с. 194]. Виокремлення поняття колокації пов'язано, зокрема, з таким фактом, що використання певних лексичних одиниць у мовленні детерміновано не тільки граматиною, але й контекстом, що зумовлює, наприклад, вибір різних еквівалентів для перекладу словосполучень *сильна людина* та *сильний дощ* як *a strong man and heavy rain*. Найчастішими колокаціями прикметника *heavy* є іменники *metal, cream, rain, equipment, lifting, weapons, burden, industry, drinking, snow*; прикметник *strong*, у свою чергу, найчастіше сполучується з такими іменниками, як *sense, support, evidence, case, feelings, relationship, winds, family, opposition*.

Колігація – морфосинтаксично обумовлена сполучуваність слів у мовленні як реалізація їх полісемії [1, с. 194]. Термін “колігація” стосується граматичних ознак сполучення слів, на відміну від колокації, коли розглядаються тільки відносини між окремими лексичними елементами. Колігація, таким чином, є реалізацією граматичних можливостей, передбачуваних граматичною системою певної мови, що характеризуються регулярною відтворюваністю. Як приклад можна навести сполучуваність дієслова *fall* з прийменниками *in* та *into* та іменниками: *fall in love, line, step, battle, value, sheets, price, lust, combat, action, sync; fall into bed, disrepair, disuse, conversation, disfavor, poverty, disrepute, debt, chaos*.

Проаналізувавши сучасні погляди на лексичну систему англійської мови у світлі корпусних досліджень, О. Горіна дійшла висновку, що з методичної точки зору доцільно виокремити корпусну одиницю навчання лексики – лексико-граматичний комплекс, який поєднує наведені вище лексичні групи як комунікативно-значущі лексико-граматичні єдності, що виділяються на рівні лінгвістичного корпусу [2, с. 87].

У контексті викладеного вище, вважаємо за необхідне оновити зміст навчально-методичної роботи з формування іншомовних лексичних навичок студентів-філологів, звернувши особливу увагу на вивчення лексико-граматичних комплексів за допомогою автентичного матеріалу лінгвістичного корпусу. Уміння правильно конструювати та вживати такі лексико-граматичні комплекси, як чанки, колокації та колігації, є складовою так званої колокаційної компетентії. Колокаційна компетентність (*collocational competence*) є здатністю правильно утворювати лексичні єдності відповідно до правил лексичної сполучуваності [8]. Це сприяє породженню правильної та стилістично доречної мови. У багатьох граматично можливих словосполученнях головне слово може передбачити свій розповсюджувач, або колокат, хоча при цьому потенційна сполучуваність слів може не збігатися з реальною сполучуваністю слів у мовленні. Неправильне вживання колоката тягне за собою помилку в узусі, що перешкоджає правильному сприйняттю сенсу висловлення.

Наведене вище створює підстави для висновку, що за умов використання лінгвістичного корпусу як інструменту та джерела навчання іншомовної лексики необхідно акцентувати в змісті поняття “лексична навичка” здатність до правильного лексико-граматичного сполучення слів, тобто колокаційну компетентність.

У результаті проведеного дослідження, можемо стверджувати, що методичними засадами використання лінгвістичного корпусу для формування іншомовних лексичних навичок студентів-філологів є проблемне навчання та навчання на основі даних у поєднанні з використанням традиційних – апробованих та ефективних – методів навчання лексики. У змісті формування іншомовних лексичних навичок необхідно акцентувати формування колокаційної компетентності як здатності правильно утворювати лексичні єдності відповідно до правил лексико-граматичної сполучуваності слів. Такий підхід дає змогу ефективно використовувати лінгводидактичний потенціал текстового корпусу як засобу навчання та джерела мовного матеріалу.

Стаття не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми, подальшого дослідження потребують, зокрема, розробка й апробація методики формування колокаційної компетентії студентів-філологів.

Література

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – Изд. 4-е, стер. – М. : КомКнига, 2007. – 570 с.
2. Горина О.Г. Использование технологий корпусной лингвистики для развития лексических навыков студентов-регионоведов в профессионально-ориентированном обучении / Ольга Григорьевна Горина. – Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки). – М., 2014. – 321 с.
3. Демська О. Текстовий корпус: ідея іншої форми : [монографія] / Оріся Демська. – К. : ВПЦ НАУКМА, 2011. – 284 с.
4. Дідук-Ступ'як Г. І. Лінгводидактичні можливості корпусної лінгвістики / Г. І. Дідук-Ступ'як // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. – 2010. – № 1. – С. 105–109. – (Серія “Педагогіка”).
5. Жуковська В.В. Вступ до корпусної лінгвістики: навчальний посібник / В. В. Жуковська. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2013. – 142 с.
6. Нагель О.В. Корпусная лингвистика и ее использование в компьютеризированном языковом обучении / О. В. Нагель // Язык и культура. – 2008. – № 4. – С. 53–59.
7. Сысоев П.В. Лингвистический корпус в методике обучения иностранным языкам / П. В. Сысоев // Язык и культура. – 2010. – №1. – С. 99–111.
8. Hill J. Collocational competence / J. Hill // English Teaching Professional. – 1999. – № 11. – P. 3–6.
9. How to Use Corpora in Language Teaching. Volume 12 of Studies in Corpus Linguistics // John McH. Sinclair. – Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2004. – 307 p.
10. Leech, Geoffrey. Teaching and Language Corpora: a Convergence / Geoffrey Leech // Teaching and Language Corpora/ Anne Wichmann, Steven Fligelstone, Tony McEnergy, Gerry Knowels. – London and New York: Longman, 1997. – P. 1–25.

11. Lenko-Szymanska A., Boulton A. Data-driven learning in language pedagogy // Multiple Affordances of Language Corpora for Data-driven Learning. Volume 69 of Studies in Corpus Linguistics / Agnieszka Lenko-Szymanska, Alex Boulton. – London / New York: Routledge, 2015. – P. 1–15.
12. O’Keeffe A., McCarthy M., Carter R. From Corpus to Classroom: language use and language teaching / A. O’Keeffe, M. McCarthy. – Cambridge University Press. – 2007. – 315 p.
13. O’Keeffe A. The Routledge Handbook of Corpus Linguistics / A. O’Keeffe, M. McCarthy. – New York, The Routeledge, 2010. – 711 p.